

бюрократизації партійного й господарського апарату, новітніх парвеню, які (як і гоголівські персонажі) претендують на роль нових господарів життя.

Література

1. Гордієнко К. Автомат [Текст] : оповідання / Кость Гордієнко. – Київ : Книгоспілка, Б.р. – 207 с.
2. Гордієнко К. Вечори на хуторі під Красносілкою [текст]: оповідання / Кость Гордієнко. – [Х.]: Рад. література, 1934. – 28 с.
4. Гордієнко К. Славгород [Текст] / Кость Гордієнко. – Харків : Книгоспілка, 1929. – 247 с.
5. Грабович Г. Гоголь і міф України // Григорій Грабович // Сучасність. – 1994. – № 9. – С.77-96; № 10. – С.137-151.
6. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми / Тамара Гундорова. – К. : Грані-Т, 2013. – 548 с.

Слижук О.А.,

кандидат педагогічних наук, доцент
Запорізький національний університет

ЖАНРОВІ ПАРАМЕТРИ ПОВІСТІ Я. СТЕЛЬМАХА “ГОЛОДНИЙ, ЗЛИЙ І ДУЖЕ НЕБЕЗПЕЧНИЙ”

Творчість Ярослава Стельмаха відзначається тематичним багатством, жанровим розмаїттям, тому займає помітне місце в історії української літератури кінця ХХ ст. Вирізняються своєю оригінальністю твори митця, написані для дітей, серед них і повість “Голодний, злий і дуже небезпечний, або якось у чужому лісі”, яка має підзаголовок “Повість-казка для дітей та звірят. Пригоди зайченяти Люськи, злого лева Толябуна, великого природолюбця Буртіуса та декого ще у зовсім чужому лісі”. У сучасному літературознавстві ця літературна казка, так само, як й інші твори письменника для дітей, досліджені недостатньо, лише в контексті розвитку української літератури к. ХХ ст. (наукові розвідки Л. Бондар, В. Кизиловой, Н. Резніченко), тому виникає необхідність окреслити жанрові параметри названої вище повісті Ярослава Стельмаха.

Вже у підзаголовку визначаються ознаки жанрового синтезу казкового сюжету, втіленого в реалістичні обставини, за яких відбувається основна дія, а також пригодницькі перипетії, у які потрапляють головні герої твору.

За визначенням В. Кизиловой: “Повість-казка – синтетичний жанровий різновид, що демонструє ознаки двох жанрів; фантастичність, неймовірність подій, чарівний хронотоп, вигадані персонажі, атмосфера дива – від казки; більший обсяг, багатоепізодність, наявність кількох сюжетних ліній, наявністю великої кількості персонажів, психологізація, ліризація творів, орієнтація на дітей молодшого та середнього шкільного віку” [2, 56].

Події у казці Я.Стельмаха розгортаються у двох топосах: африканських джунглях та звичайнісінькому чужому лісі, ймовірно в Україні, хоча місцевість не конкретизується автором. Часові межі – протягом липня-серпня (у тексті є епізодичні згадки про точний час окремих пригод). Просторові виміри об’єднані образом мандрівника Буртіуса, який змальований письменником у комічному ракурсі: хоч він і дорослий, відважний чоловік, але дуже любить поїсти смачненького, тому турботлива Буртіусова матуся завжди кладе до його торбинки ласощі.

Страшним, але водночас і комічним, видається й знайомство Буртіуса з кровожерним левом Толябуном: замість мандрівника лев з’їв його пиріжки та снодійні пігулки й занурився у міцний сон. Неймовірною дорослому читачеві видається й подорож лева Толябуна на повітряній кулі.

Вигадані казкові персонажі трапляються Толябунові у казковому лісі: довірливе зайченя Люська, працюючий песик Бурмосик і цапок Буцик. Образи казкових звіряток виразно алегоричні, бо їхня поведінка нагадує вчинки звичайних дітлахів, що також вказує на поєднання фантастичного й реалістичного.

Є у казці й дидактична спрямованість, яка не декларується автором прямо, а розкривається у взаєминах маленьких звіряток. Гостинні й працьовиті Бурмосик і Буцик вирішили провчити легковажну й залюблену в себе Люську. Вони підклали замість її улюбленого люстерка, в яке зайченятко милувалось собою цілими днями, криве дзеркало із цирку. Цей випадок повністю змінив поведінку Люськи: “І тут Люська спохватилася, що ніхто за її життя не називав ще цілоденні гуляння, співи й збирання квітів – роботою. Вражена своїм відкриттям, вона ще довго сиділа на лаві. Підвелась, обмотала голову рушником і знову сіла. Тоді схопилась на рівні ноги, внесла дров, розтопила піч...” [4, 32].

Одним з найбільш цікавих образів казки, який, за давньою народнописенною традицією, часто потрапляє в комічні ситуації, є Вовк. Опинившись у незнайомому лісі, лев Толябун зустрічається з дивним звіром: “Стежкою сунув Вовчисько у ковбойці із закачаними рукавами, в старих вишмаруваних джинсах, з брилем на голові. Він пхав поперед себе візок. На візку лежала бочка” [4, 19].

Вовк у повісті-казці Ярослава Стельмаха часто потрапляє у неприємні історії або згадує про них. Через цей образ найбільш виразно простежуються інтертекстуальні зв'язки, про які зазначає Н.Резніченко: “Так песик Бурмосик та цапик Буцик читали “Три мушкетери” О. Дюма. Проте у казці не завжди називаються книги та автори, про які йде мова. У скаргах Вовка на попереднє життя звучать натяки на “Казку про Червону шапочку” (Шарля Перро); “Троє поросятко” (англійська народна казка в обробці С. Михалкова) тощо. Таким чином, алюзії на класичні твори літератури для дітей є обов'язковою частиною у процесі читання” [3, 163]. Крім того алюзії з відомими казками, впізнаваності персонажів створюють ефект існування “казки у казці” з одного боку та увиразнюють реалістичність подій, змальованих автором, з іншого.

Якщо лев Толябун у повісті-казці злий, і його поведінка протиставляється діям усіх інших образів-персонажів, то Вовк – хитрий і підступний, часто змінює наміри і поведінку під впливом оточення або тих, із ким товаришує. Образ Вовка найбільш майстерно змодельований автором і втілює риси подібних персонажів із різних народних і літературних казок. До появи у лісі лева Вовк нібито перевиховався, подобришав і став вегетаріанцем. Коли ж відчув підтримку сильного, злого й підступного Толябуна, знову стає на хибну стежку, хоча з острахом згадує свої минулі нещастя, які трапилися з ним через власну нерозсудливість і зажерливість.

Атмосфера таємничості й загадковості створюється у повісті ще й завдяки розповідям про таємничого Болотяника, який начебто нещодавно з'явився у гущавині казкового лісу і лякає вночі моторошними звуками, здіймаючись білою хмарою над болотом, порослим квітами. Розгадка цього явища приходить традиційно несподівано – Болотяником виявився Буртіусів батько, якого син розшукує вже три роки.

Традиційний казковий щасливий кінець – зустріч зайченятка Люськи з матусею та Буртіуса з батьком доповнюється реалістичним нагадуванням про близький вересень і перші дні нового навчального року, бо звірятка збираються в школу.

Отже, проаналізувавши художню структуру повісті-казки Ярослава Стельмаха “Голодний, злий і дуже небезпечний, або якось у чужому лісі”, можна окреслити її жанрові параметри:

- наявність традиційних для народних казок про тварин персонажів: Вовка, Зайченятки, Песика і Цапка, а також індивідуально авторських – Лева, Мавпочки, Бегемотика, Кажана тощо;
- поєднання реалістичних обставин, за яких відбувається основна дія, з пригодницькими перипетіями, у які потрапляють головні герої твору;
- реалістичне завершення фантастичних пригод;
- мотив мандрівки й образи спадкових мандрівників;
- ненав'язливий дидактизм.

Література

1. Бондар Л. Творчість Я. Стельмаха в контексті “нової хвилі” української драматургії 80-х рр. XX століття : дис. кандидата філол. наук : 10.01.01 / Л. О. Бондар. – К., 2007. – 219 с.

2. Кизилова В. Українська література для дітей та юнацтва : новітній дискурс : навчально-методичний посібник для студ. вищих навч. закл. – Старобільськ : Видавництво ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2015. – 236 с.
3. Резніченко Н. Тематичне та жанрове розмаїття творчості для дітей Ярослава Стельмаха / Н.А. Резніченко // Літературознавчі студії. – 2015. – Вип. 43 (2). – С. 160-166.
4. Стельмах Я. Митькозавр із Юрківки : повість та оповідання / Я. М. Стельмах. – Харків : Фоліо, 2012. – 220 с.

Смольницька О. О.,

кандидат філософських наук,

Науково-дослідний інститут українознавства МОН України

ВІДТВОРЕННЯ ПРИЙОМІВ ЧОРНОГО ГУМОРУ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ: НА ПРИКЛАДІ ВІРША ДЖОНАТАНА СВІФТА «DEATH AND DARNIE»

Українська культура розширяє зарубіжні зв'язки, проте для повнішого уявлення про світовий контекст вимагає теоретичного і практичного залучення творів інших літератур. У цьому плані перспективне мистецтво інтерпретації, тобто переклад. Так, під час дослідження бароко і класицизму, а також вивчення біографій українських державних діячів цих діб варто звернути увагу на романський (передусім італійський як близький освіченим українцям за тої пори) і германський контексти. Стосовно германського: несподівано актуальним стає саме англomовний, ірландсько-англійський, представлений сатиричними поезіями Джонатана Свіфта (Jonathan Swift, 1667 – 1745, народився і вмер у Дубліні) – художнього письменника, памфлетиста, релігійного діяча (що наближає діяльність цього автора і його попередника Дж. Мільтона). Проте цей автор досі не оцінений в Україні (і навіть у світі) як своєрідний поет, форма чиїх віршів оригінальна і досконала, а зміст нетривіальний. Відтак, аспект чорного гумору у ліриці Дж. Свіфта ще не був відкритий.

В Україні «свіфтiana» відома більше практично, у перекладацькому аспекті, причому на перший план виходять знамениті «Мандри Лемюеля Гуллівера», неодноразово перекладені українською мовою – ще з доби Австро-Угорської імперії (1916 р.). Саме з цим твором асоціювалось ім'я Дж. Свіфта: його сатира на британське суспільство виявилася близькою українським поглядам (Марко Вовчок, Леся Українка та ін., які безпосередньо читали саме цей твір). У наступних поколіннях творчої інтелігенції – така сама асоціація з Дж. Свіфтом: наприклад, українська письменниця в Бразилії (Ріо-де-Жанейро) Віра Вовк (автонім Віра-Лідія-Катерина Селянська, Wira Selanski, 1926 р. н.) пояснює: «В дитинстві я захоплювалася Подорожами Гуллівера, але вбачала в них не сатиру, а радше казочну фантазію» [1]. Справжнє призначення і зміст цієї книги – сатиру – героїня, звичайно, ще не вловлювала, але саме це у даному разі не важливо. Таким чином, Дж. Свіфт відповідав і відповідає як англійському національному несвідомому, так й українському. Оскільки письменник був ірландцем (і ментальні особливості своєї нації простежуються в його творах), і більшість життя провів у рідній Ірландії, то можна сказати і про такий феномен як Irishness, «ірландськість», імпліцитний і у Свіфта, і в інших англomовних ірландців, сьогодні ідентифікованих як англійських письменників: О. Вайлда, Дж. Б. Шоу та ін. Отже, Свіфтове несвідоме ірландське, так само як несвідоме М. Гоголя, Є. Гребінки, О. Стороженка та інших українських письменників – російськомовних або білінгв – саме українське. Звідси специфічне поєднання англійського та ірландського гумору у Дж. Свіфта.

Щодо жанру віршів Дж. Свіфта, зокрема цікавих для конкретного аналізу, є твердження, що ці твори «з експліцитною гендерною тематикою є посланням-зверненням» [3, 98]. Вони не завжди прямо адресовані конкретному жіночому суб'єкту (Стеллі, Дафні, Філіс та ін.), натомість докладно характеризують його. Автор спеціально дає героїням поширені романтичні імена, але іронічно демонструє невідповідність їхніх вчинків та натури «іміджу» (винятком є ідеальна Стелла).